

heid. Omgekeerd wordt alles ook steeds meer geïnterpreteerd als een teken van de 'verborgen binnenkant' van de mens en dus niet als arbitrair communicatieteken. Wat er weer toe leidt dat men zich steeds gereserveerder gaat opstellen, zo weinig mogelijk laat zien van die binnenkant om niet kwetsbaar te zijn. Iets wat in de genadeloze strijd om het bestaan wel erg belangrijk kon zijn.

Een en ander leidde ertoe dat men gaandeweg steeds minder wist wat het echte eigenlijk was, dat alles bedrog begon te lijken, de eigen gevoelens en gedachten inbegrepen. Het acteren als publieke omgangsvorm werd 'ongeloofwaardig', het 'masker' kreeg een negatieve connotatie. De kunstenaar wordt in de negentiende eeuw daarom een belangrijke figuur, omdat hij verondersteld wordt diegene te zijn die wel nog toegang heeft tot dat zo wanhopig betrachte echte. Met enige afstand kunnen we nu dan wel zien dat het hier vaak om niet meer dan een potsierlijk opblazen van het zelf ging, maar dit neemt niet weg dat de idee op dat ogenblik postvatte dat de acteur de toeschouwer (en dus niet het publiek!) die er vatbaar voor was een spiegel voorhield. De vraag is dan, is het deze spiegel waarop in Jans' tekst bedoeld wordt? En wat heeft deze spiegelervaring nog met het publieke te maken? Met de stad? Veel vragen, weinig antwoorden. (Het wettigt overigens het vermoeden dat de pijlsnelle teloorgang van het theater in het Oostblok, na het vallen van het ijzeren gordijn, veel te maken heeft met precies het in snel tempo eroderen van het publieke, op het ogenblik dat een andere kwestie, het najagen van persoonlijk geluk en fortuin, het gedeelde streven van ieder voor zich wordt.)

Collectiviteit

Tot hiertoe sprak ik steeds over het publieke. In Erwin Jans' tekst valt echter, en het is wellicht niet zonder betekenis, een ander woord:

de collectiviteit. Hoe moeten we dit nu begrijpen? Is dit iets anders dan het publiek? Is dit het fenomeen van de massa dat in de negentiende eeuw de kop opsteekt? Is het de 'publieke opinie' die overal en nergens bestaat? Spreekt en acteert de collectiviteit? Dat alles lijkt moeilijk voorstelbaar. Het woord collectiviteit lijkt veel weg te hebben van het monument dat het publiek voor zichzelf opgericht heeft nadat het ter ziele gegaan is. Als het leven dat herdacht wordt nadat het verdwenen is, en waarvan alleen een herinnering overblijft.

Of is er toch iets meer? Is de collectiviteit niet zozeer een monument dan wel een kolossale gedachte, de hypothese van een diepe grondlaag die onder de oppervlakkige strevingen en handelingen van de individuele burgers doorwerkt, die allen binnen een zelfde lot verbindt? Minstens even vaag, en voorts stinkt de gedachte ook een beetje. Wat we al van collectiviteiten van dit slag gezien hebben was geen aangenaam gezicht. Iets wat Jans ook heel goed weet, en dus haast hij zich verder in de tekst om dit monolithisch beeld op te breken in een meer complexe figuur – die van verschillende culturen die bij elkaar komen. De veronderstelling daarbij is dan dat de aanwezigheid van die verschillende culturen op een plek – de botsingen en wrijvingen, maar ook de wederzijdse beïnvloeding – een heilzaam, horizontverruimend effect kan hebben. Maar dat verlegt het probleem natuurlijk alleen maar. Cultuur is een al even moeilijk tastbaar en definieerbaar begrip als collectiviteit, verwijst al even sterk naar een diepe grondlaag als het woord collectiviteit, en is finaal even moeilijk te vatten. Laat staan dat we er iets van opsteken, door alleen de loutere aanblik ervan.

Cultuur

Waar moeten we ze dan overigens gaan zoeken, die cultuur? Moeten we het bij de officiële cultuur houden, bij de presentatie van

artistiek werk dat zijn wortels (hier gaan we weer!) vindt in een eeuwenoude cultuur en er nieuwe transformaties en mutaties van toont? Dat is de kaart die de kvs trekt door haar samenwerking met het Centre Arabe d'Art et de Littérature. Daar is niets tegen, integendeel, maar het blijft wel een open vraag hoe sterk dit soort voorstellingen verankerd zit in de Brusselse realiteit. Is dit geen pure, onversneden import? Is de kaart die de Beursschouwburg trekt om allochtone jongeren die meer dan eens het noorden kwijt zijn en van 'Arabische' en 'westerse' elementen een vrolijke potpourri maken, vaak als een uitlaatklep voor frustraties die ze elders moeilijk kwijt kunnen, niet veel 'juister'? Of wat te denken van KunstenFESTIVALdesArts, dat met een tentoonstelling over de Martini-toren erg dicht bij huis blijft, maar desondanks een fundamentele vraag stelt: hoe komt het dat een zo optimistische tour de force om op voordien ongeziene wijze kunst, handel, wonen en werken in een mega-gebouw op elkaar te betrekken, nu zo goed als onvoorstelbaar is? Met andere woorden, waar is onze eigen cultuur gemuteerd? Waarheen is de collectiviteit die dit samengaan als een vanzelfsprekendheid zag (een dergelijk plan zou nu bij projectontwikkelaars en makelaars alleen nog op hoongelach worden onthaald: wie zou daar willen wonen?) verdwenen?

Grootstad

Ondertussen hebben de negentiende en de twintigste eeuw niet alleen het theater, zijn publiek en de omgangsvormen tussen beiden grondig van aanzijn veranderd, maar ook de stad getransformeerd tot iets totaal nieuws. Al van in de achttiende eeuw kennen de grote steden een explosieve groei, begint zich iets als de grootstad af te tekenen. (In de Belgische context kan alleen Brussel die naam min of meer opeisen, al is de grootstedelijke ontwikkeling van Brussel tot in de jaren '50 steeds

De avonturen van Nero en co. De Verdorven stad - Marc Sleen

